

Відгук офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Бондаренка Валентина Володимировича**
на дисертацію Хлібовича Іллі Володимировича

«Методика розвитку рухових та вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.02–теорія та методика навчання
(фізична культура, основи здоров'я)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Тему дисертаційного дослідження Іллі Володимировича Хлібовича вважаємо достатньо аргументованою саме тому, що її результати відповідають завданню щодо підвищення якості підготовки курсантів – майбутніх фахівців Сил спеціальних операцій (ССО) Збройних сил України.

Умови, які виникають під час ведення бойових дій вимагають від військових фахівців використання усього арсеналу знань, умінь і навичок щодо застосування сучасного озброєння, військової техніки на полі бою, тактичного вишколу особового складу, належних рівнів фізичної та психологічної готовності до виконання завдань за призначенням.

Дисертант з'ясовує, що попри стрімкий розвиток озброєння, військової техніки, на зміни в особливостях і способах ведення бойових дій, сучасні збройні зіткнення не виключають можливість виникнення між підрозділами й окремими військовослужбовцями супротивних сторін ближнього бою, який може перейти в рукопашну сутичку. Особливо гостро це стосується фахівців ССО ЗС України. Зазначене актуалізує тематику дисертаційного дослідження.

На підставі ґрунтовного вивчення наукової та науково-методичної літератури автор встановив, що значну частину завдань військовослужбовці ССО вирішують силовими методами в надзвичайно екстремальних умовах. За таких умов рукопашний бій є ефективним засобом не лише фізичного виховання, а й формування їх психологічної готовності до виконання специфічних професійно-бойових завдань.

Актуальність обраного напряму наукового дослідження засвідчують результати щорічних комплексних екзаменів з фізичного виховання. Зокрема в актах державних екзаменаційних комісій акцентують на необхідності вдосконалення рівня сформованості військово-прикладних умінь і навичок випускників вищих військових навчальних закладів з рукопашного бою, а також підвищення рівня їх методичної підготовленості за окресленим напрямом.

З огляду на зазначене, актуальність теми дисертаційної роботи Хлібовича Іллі Володимировича «Методика розвитку рухових та вольових якостей курсантів

засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

Дослідження виконано відповідно до: Зведеного плану наукової та науково-технічної діяльності у Збройних силах України у 2017–2018 рр. на тему «Обґрунтування норм фізичного та психоемоційного навантаження військовослужбовців під час ведення бойових дій», шифр «Гармонія» (державний реєстраційний номер 0117U006287); планів науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Військової академії (м. Одеса) та кафедри теорії та методики фізичного виховання Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 25 грудня 2014 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Обґрунтування наукових положень дисертації є досить переконливим. Дослідження здійснено протягом тривалого періоду – з 2014-го до 2023-го року. Дослідно-експериментальна робота передбачала проведення констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту. Дослідження реалізовано упродовж чотирьох етапів, під час яких використано різні методи, що допомогли одержати різноаспектну й адекватну інформацію, відповідали вимогам системного підходу та критеріям якості педагогічних вимірювань, зокрема таким, як об'єктивність, надійність, валідність тощо.

Структура роботи послідовна, цілком відповідає поставленим завданням. Науковий апарат дослідження сформульовано чітко та коректно.

Мета дослідження полягає в розробленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики розвитку рухових і вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання. Предмет дослідження – зміст, форми, методи та засоби розвитку рухових і вольових якостей курсантів у процесі занять рукопашним боєм – є складовою об'єкта.

Автор застосовує комплекс відповідних методів дослідження, серед яких: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення літературних джерел, даних мережі Інтернет для з'ясування сучасного стану досліджуваної проблеми, систематизації й узагальнення інформації про об'єкт і предмет дослідження; емпіричні – бесіди, опитування, анкетування, педагогічне спостереження, тестування, педагогічний експеримент – для вивчення мотиваційних пріоритетів курсантів у процесі занять рукопашним боєм; виявлення якісних характеристик досліджуваних явищ, об'єкта, предмета; визначення рівня рухових і вольових якостей курсантів;

дослідження впливу занять рукопашним боєм на рівень рухових і вольових якостей курсантів, перевірки ефективності авторської методики.

Для визначення достовірності отриманих даних застосовано методи математичної статистики.

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату.

Мета, завдання і матеріал дослідження зумовили відповідну структуру праці, яка містить вступ, три розділи, висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 326 сторінок, основного тексту – 194 сторінки, містить 45 рисунків і 27 таблиць.

У першому розділі висвітлено специфіку професійно-бойової діяльності фахівців ССО ЗС України, вимоги до розвитку їх рухових і вольових якостей; окреслено засади розвитку зазначених якостей у процесі занять рукопашним боєм. На підставі вивчення та інтерпретації наукових джерел дисертант схарактеризував роль і місце рукопашного бою у фізичному вихованні майбутніх фахівців ССО ЗС України; з'ясував, що рукопашний бій є ефективним засобом підготовки військовослужбовців до дій у ближньому бою та розвитку й удосконалення їх фізичної та психологічної підготовленості, формування різноманітних рухових навичок, виховання сміливості, рішучості, впевненості у власних силах; розглянув основні причини незадовільного стану в організації та проведенні заходів з рукопашного бою в ЗС України на сучасному етапі.

Здобувач встановив, що рухові та вольові якості, які формуються на заняттях з рукопашного бою будуть виявлятися під час виконання специфічних завдань професійно-бойової діяльності майбутніх фахівців ССО ЗС України.

Слід відзначити повноту та доказовість теоретичної бази дослідження. Автор виявляє достатній рівень наукової компетентності, характеризуючи стан дослідження окресленої проблеми в сучасній науковій літературі.

У другому розділі схарактеризовано організацію та хід педагогічного експерименту. На підставі вивчення мотиваційних пріоритетів курсантів – майбутніх фахівців ССО ЗС України до занять рукопашним боєм, виокремлено низку причин, які спонукали курсантів припиняти заняття в секції рукопашного бою; констатовано, що переважна більшість курсантів (понад 90 %) не володіють теоретичною базою рукопашного бою; мають недостатній рівень сформованості рухових умінь, навичок з рукопашного бою та готовності до ведення рукопашної сутички. Зазначене засвідчує недостатню ефективність чинної системи фізичної підготовки щодо забезпечення теоретичної, методичної та практичної готовності курсантів-випускників до застосування засобів рукопашного бою у майбутній професійно-бойовій діяльності.

Дисертант визначив, що рівень розвитку рухових якостей та вольових рис у курсантів, які додатково, під час навчання, займалися у секції з рукопашного бою,

є достовірно ($p < 0,05-0,001$) кращим, ніж у курсантів, які займалися за традиційними формами фізичної підготовки та додатково не відвідували жодну зі спортивних секцій. Констатовано, що заняття рукопашним боєм ефективно впливають на формування і вдосконалення військово-прикладних навичок курсантів. Зазначене засвідчує доцільність цілеспрямованого впровадження рукопашного бою до форм фізичної підготовки курсантів у процесі навчання з метою формування їх фізичної та психологічної готовності до виконання специфічних завдань майбутньої професійно-бойової діяльності. Дисертант з'ясував, що найсуттєвіший вплив на розвиток рухових якостей, військово-прикладних рухових навичок з рукопашного бою та на формування вольових рис, чинять саме додаткові заняття рукопашним боєм.

На підставі здійснених досліджень здобувач обґрунтував і розробив методику розвитку рухових і вольових якостей курсантів – майбутніх фахівців ССО ЗС України засобами РБ у процесі фізичного виховання. Авторська методика містить три взаємопов'язані компоненти (організаційно-цільовий, змістовно-реалізаційний і результативно-корегувальний) та спрямована на формування у майбутніх фахівців ССО ЗС України у процесі занять рукопашним боєм інтегральної готовності (теоретичної, методичної, практичної, рухової та психологічної) до виконання специфічних завдань професійно-бойової діяльності.

Сутність авторської методики полягає у формуванні в курсантів військово-прикладних умінь і навичок щодо знищення противника або виведення його з ладу, а не перемоги в спортивному поєдинку з дотриманням правил змагань. Авторська методика вперше поєднує традиційні підходи до навчання рукопашному бою курсантів із новаціями рукопашної підготовки за Бойовою армійською системою (БАрС).

Дисертант зазначає, що упровадження науково обґрунтованої авторської методики сприятиме: опанування курсантами знань, формуванню методичних умінь з рукопашного бою для забезпечення їх теоретичної та методичної готовності до навчання підпорядкованого особового складу; формуванню військово-прикладних рухових умінь і навичок з рукопашного бою (практична готовність); розвитку та вдосконаленню рухових якостей, які необхідні для досягнення перемоги над противником (рухова готовність); вихованню професійно важливих вольових якостей, які надаватимуть перевагу під час ведення рукопашного бою (психологічна готовність); формуванню у майбутніх фахівців ССО ЗС України у процесі занять рукопашним боєм інтегральної готовності до виконання специфічних завдань професійно-бойової діяльності.

Вагомим здобутком дисертанта є обґрунтування цілісної моделі авторської методики розвитку рухових і вольових якостей курсантів. Розроблена модель передбачає поєднання взаємозалежних компонентів (організаційно-цільовий,

змістовно-реалізаційний, результативно-корегувальний) та спрямована на формування у майбутніх фахівців ССО ЗС України у процесі занять рукопашним боєм інтегральної готовності (теоретичної, методичної, практичної, рухової та психологічної) до виконання специфічних завдань професійно-бойової діяльності.

Здобувач виокремив низку організаційно-педагогічних умов, які забезпечують досягнення мети авторської методики й успішне виконання визначених завдань: готовність (теоретична, методична та практична) керівників занять з рукопашного бою до навчання курсантів під час різних форм фізичного виховання; наявність навчально-матеріальної бази та відповідного інвентарю для занять рукопашним боєм; готовність (фізична, психологічна) курсантів до занять рукопашним боєм.

У третьому розділі обґрунтовано технологію оцінювання інтегральної готовності курсантів до майбутньої професійно-бойової діяльності на заняттях з рукопашного бою у процесі фізичного виховання. Технологія передбачає оцінювання низки компонентів готовності, серед яких: теоретичний, методичний, практичний, руховий, психологічний). Вагомим досягненням дисертанта є розроблення комп'ютерної програми «Інтегральна готовність (І-готовність)» для оперативного визначення рівня інтегральної готовності курсантів (високий, вищий за середній, середній, нижчий за середній, низький) на основі показників кожного її окремого компоненту.

На підставі математичного опрацювання одержаних даних доведено ефективність авторської методики, констатовано підвищення рівнів розвитку рухових і вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання, порівняно із традиційною методикою організації та проведення фізичної підготовки.

Підсумки дисертаційного дослідження подано в загальних висновках, які відображають досягнення мети та завдань роботи.

Автореферат дисертаційного дослідження І. В. Хлібовича за змістом відтворює основні положення дисертаційної роботи, оформлений відповідно до вимог і дає чітке уявлення про специфічні особливості проведеного дослідження та його результати. Стиль викладення в авторефераті та дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для їх сприйняття.

Наукова новизна та достовірність наукових положень дисертаційної роботи.

Наукова цінність дисертаційного дослідження Іллі Володимировича Хлібовича зумовлена передусім тим, що в роботі вперше: теоретично обґрунтовано та розроблено методику розвитку рухових і вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання; обґрунтовано технологію оцінювання інтегральної готовності курсантів до

майбутньої професійно-бойової діяльності на заняттях рукопашним боєм у процесі фізичного виховання; встановлено взаємозв'язок між рівнем розвитку рухових і вольових якостей курсантів – майбутніх фахівців ССО ЗС України під час занять рукопашним боєм.

Дисертант удосконалив процес фізичного виховання курсантів – майбутніх фахівців ССО ЗС України. Подальшого розвитку набули: наукові дані щодо особливостей фізичної та психологічної підготовленості курсантів під час занять рукопашним боєм, а також науково-методичні положення щодо вдосконалення методики проведення форм фізичного виховання у вищих військових навчальних закладах.

Аналіз здобутих експериментальних результатів наочно проілюстровано в таблицях і графіках. Достовірність та обґрунтованість результатів експериментальної роботи забезпечується репрезентативністю вибірок, зіставленням початкового та досягнутого рівнів розвитку рухових та вольових якостей курсантів. Зазначене дає підстави дійти висновку, що теоретичні положення і практичні результати дисертаційної роботи Хлібовича Іллі Володимировича є логічними та переконливими.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методики розвитку рухових і вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання.

Теоретичні положення та практичні доробки дисертаційного дослідження апробовано в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ (акт від 20 березня 2023 року), Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова (акт від 22 березня 2023 року), Військової академії (м. Одеса) (акт від 20 квітня 2023 року), Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 21 квітня 2023 року)

Основні теоретико-методичні положення і результати роботи можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін у вищих військових навчальних закладах: «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка», «Бойова система виживання воїна», «Спеціалізована фізична підготовка». Розроблену методику можна адаптувати до освітнього процесу фізичного виховання курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані під час розроблення військових стандартів з фізичної підготовки для фахівців ССО ЗС України, а також методичних рекомендацій із використання елементів рукопашного бою у різних формах фізичної підготовки.

Для виконання поставлених завдань автор опрацював 277 джерел, що засвідчує усебічний аналіз досліджуваної проблематики. Усі наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 17 наукових працях, серед яких: 8 статей в наукових фахових виданнях, стаття у виданні, що належить до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 1 стаття у виданні, що належить до міжнародної наукометричної бази Scopus, 7 тез у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Хлібовича Іллі Володимировича, доцільно висловити деякі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та потребують окремих уточнень і пояснень:

1. На с. 74 дисертації зазначено, що для оцінювання рівня розвитку силових якостей курсантів використовували вправи на перекладині (1-й курс – підтягування, 2-й курс – підйом переворотом, 3-й і 4-й курси – підйом силою). Чим зумовлено вибір саме таких вправ для курсантів різних курсів навчання?

2. Не слід повторювати матеріал, який висвітлено в підрозділ 2.1. «Методи та організація дослідження» (с. 73–74) в наступних підрозділах, зокрема у 2.2 (с. 79) та 2.3 (с. 94).

3. У підрозділі 2.6. «Наукове обґрунтування методики розвитку рухових та вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання» (с. 135–136) дисертант висвітлює основні завдання фахівців ССО у мирний та воєнний час. На нашу думку, зазначений масив інформації доцільніше подати в підрозділі 1.1 «Специфіка професійно-бойової діяльності фахівців Сил спеціальних операцій Збройних Сил України та вимоги до розвитку їх рухових та вольових якостей», а в цьому підрозділі зосередити увагу саме на обґрунтуванні авторської методики.

4. У підрозділі 3.1 дисертації (с. 194–198) автор надмірно уваги приділяє аналізу наукової літератури для з'ясування сутності, основних складових та особливостей створення педагогічних технологій. У цьому підрозділі роботи слід зосередитися саме на висвітленні авторської технології оцінювання інтегральної готовності курсантів до майбутньої професійно-бойової діяльності.

5. Обґрунтовуючи технологію оцінювання інтегральної готовності курсантів до майбутньої професійно-бойової діяльності дисертант подає розподіл рівнів теоретичної (таблиця 3.1, с. 199), методичної (таблиця 3.2, с. 200), практичної (таблиця 3.3, с. 201) готовності залежно від одержаних балів під час тестування. З урахуванням однакового розподілу балів залежно від рівнів готовності, раціональніше було б об'єднати виокремлені таблиці.

6. У підрозділі 3.2 під час висвітлення результатів оцінювання складових інтегральної готовності курсантів до майбутньої професійно-бойової діяльності,

зокрема теоретичної (с. 207, таблиця 3.7), методичної (с. 209, таблиця 3.8), практичної (с. 211, таблиця 3.9), рухової (с. 219, таблиця 3.11), психологічної (с. 219, таблиця 3.13) та загалом інтегральної готовності (с. 221, таблиця 3.14) слід подавати не лише динаміку виокремлених рівнів, а й достовірність різниці у результатах ЕГ і КГ у процесі формувального етапу педагогічного експерименту.

Однак висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, принципово не знижують позитивної оцінки рецензованої роботи, яка є ґрунтовним, цілісним, самостійним і завершеним дослідженням.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

З огляду на викладене вище, дисертація Хлібовича Іллі Володимировича «Методика розвитку рухових та вольових якостей курсантів засобами рукопашного бою у процесі фізичного виховання» подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, є самостійною, завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016 та № 943 від 20.11.2019), що дає підстави для присудження Хлібовичу Іллі Володимировичу наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я).

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії
внутрішніх справ

Валентин БОНДАРЕНКО

